

ADAM PAŹIK*

DOPUSZCZALNOŚĆ NABYCIA WŁASNOŚCI
AUTORSKICH PRAW MAJĄTKOWYCH
NIEPRZYSŁUGUJĄCYCH UPADŁEMU
PRZEZ OSOBĘ TRZECIĄ A ZASADA *NEMO PLUS IURIS*

1. WPROWADZENIE

Kryzys gospodarczy dotykający Polskę i inne kraje europejskie, wywołany pandemią wirusa COVID-19, a następnie agresją Rosji na Ukrainę, wpłynął negatywnie na sytuację finansową polskich przedsiębiorców. To ostatnie zjawisko wiąże się zaś nieodłącznie z prawem upadłościowym i prawem restrukturyzacyjnym. W wypadku postępowania upadłościowego celem działań syndyka jest likwidacja masy upadłości i podział funduszy masy upadłości pomiędzy wierzycieli. W praktyce występują przypadki, w których jednym ze składników masy upadłości są prawa należące do szeroko pojętej własności intelektualnej, w szczególności prawa autorskie majątkowe (np.: do programów komputerowych, projektów architektonicznych, dzieł literackich itp.) do utworów wykorzystywanych w ramach działalności danego przedsiębiorcy. Problemy natury praktycznej oraz teoretycznej pojawiają się w momencie, w którym w ramach likwidacji masy upadłości syndyk zbędzie na rzecz osoby trzeciej prawa autorskie majątkowe do dzieł, które (w toku spisu inwentarza) zostaną błędnie (bezpodstawnie) uznane za składnik masy upadłości, choć upadły nigdy nie nabył praw do nich. Taki przypadek może wystąpić w wielu różnorodnych stanach faktycznych.

* Autor jest doktorem nauk prawnych, adiunktem na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; ORCID 0000-0002-9297-6996.

Należy wymienić jedynie kilka najbardziej oczywistych. Na przykład, po pierwsze, przedsiębiorca jeszcze przed ogłoszeniem upadłości zamówił dzieło, które następnie wykorzystywał w ramach swojej działalności gospodarczej, ale nie zawarł z twórcą umowy przenoszącej prawa autorskie majątkowe do niego w formie pisemnej lub bardziej kwalifikowanej (co skutkuje nieważnością takiej umowy ze względu na treść art. 53 pr. aut.). Jest to przypadek nierzadko spotykany w praktyce obrotu, zwłaszcza w umowach pomiędzy przedsiębiorcami. Po drugie, przypadek, gdy przedsiębiorca zawarł umowę przenoszącą prawa autorskie majątkowe w formie wymaganej przez przepisy prawa, ale umowa ta okazała się nieważna z innych przyczyn niż opisane wyżej (np. naruszenia innych przepisów prawa lub zasad współżycia społecznego) albo syndyk nie jest w stanie odnaleźć dokumentu obejmującego treść kontraktu w dokumentacji przedsiębiorstwa wydanej mu przez upadłego, zaś twórca zaprzecza zawarciu takiej umowy. Po trzecie, gdy przedsiębiorca wykorzystywał w ramach prowadzonej przez siebie działalności utwory stworzone przez osoby trzecie bez ich zgody (nawet wyrażonej w formie słabszej niż pisemna) i zaliczał je do składników swojego przedsiębiorstwa.

W każdym z powyższych przypadków uwzględnienie praw autorskich majątkowych w spisie inwentarza oraz opisie i oszacowaniu przedsiębiorstwa upadłego świadczy o braku zachowania należytej staranności przez syndyka (brak weryfikacji w wystarczającym stopniu tego, czy upadłemu przysługuje prawo do określonego składnika mienia). Względnie przyjmowane jest niedopuszczalne uproszczenie, polegające na przyjęciu *a priori*, że w ramach dokumentacji przedsiębiorstwa (np. projektowej) w skład masy upadłości automatycznie weszły prawa autorskie majątkowe do dzieł objętych tą dokumentacją. Przedmiotem niniejszego artykułu nie jest jednak problematyka potencjalnej odpowiedzialności syndyka za tego rodzaju zaniechania, lecz analiza sytuacji prawnej osoby trzeciej, która zdecydowała się na nabycie od syndyka praw autorskich majątkowych do utworu, do którego upadłemu prawa te nie przysługiwały. W takiej sytuacji występuje bowiem kolizja między podstawowym celem przepisów prawa autorskiego (tj. ochroną interesów twórcy) a funkcją norm prawa upadłościowego (którą jest m.in. zapewnienie pewności prawa oraz zabezpieczenie praw osób, które uzyskują określone prawa od syndyka).

Powyższe wprowadzenie nawiązujące także do okoliczności o charakterze ekonomicznym było niezbędne, aby przedstawić główny problem badawczy tego artykułu. Jest nim ocena możliwości nabycia w wyniku postępowania upadłościowego praw autorskich majątkowych, które zostały zaliczone do masy upadłości, mimo że nie przysługiwały upadłemu. Innymi słowy, podstawowym celem badawczym niniejszego opracowania jest ocena, czy normy prawa upadłościowego (stosowane w związku z przepisami postępowania cywilnego o egzekucji) stanowią wyjątek od zasady *nemo plus iuris* w zakresie praw autorskich majątkowych.

Pomocnicze pytania badawcze są następujące. Po pierwsze, czy i w jakim zakresie normy prawne przewidują nabycie praw autorskich od nieuprawnionego?

Po drugie, jaki jest charakter prawny nabycia praw autorskich majątkowych w toku postępowania upadłościowego oraz czy i w jakim zakresie normy prawa upadłościowego chronią interesy osób trzecich nabywających określone składniki mienia w toku takiego postępowania? Po trzecie, jaka jest relacja między normami prawa autorskiego a przepisami prawa upadłościowego regulującymi zasady nabywania składników masy upadłości w toku postępowania upadłościowego? Każdemu z powyższych zagadnień zostanie poświęcony odrębny rozdział tego artykułu.

Omawiane zagadnienie ma istotne znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Zarysowane powyżej zagadnienie nie zostało do chwili przygotowania niniejszego opracowania rozstrzygnięte w orzecznictwie sądowym. Nie było ono także przedmiotem bardziej obszernych wypowiedzi piśmiennictwa prawniczego.

Główne rozważania należy poprzedzić refleksją o charakterze porządkowym. Przedmiotem analizy jest wyłącznie ocena dopuszczalności nabycia praw autorskich majątkowych od nieuprawnionego w wyniku postępowania upadłościowego. Poza zakresem tego opracowania pozostaje zagadnienie skuteczności udzielenia licencji wyłącznej lub niewyłącznej przez podmiot, któremu nie przysługiwały prawa autorskie do utworu w zakresie odpowiednich pól eksploatacji, ewentualnie licencja wyłączna (w przypadku ustanawiania sublicencji).

2. NABYCIE PRAW AUTORSKICH MAJĄTKOWYCH OD NIEUPRAWNIONEGO NA TLE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO I KODEKSU CYWILNEGO

Niniejsze opracowanie należy rozpocząć od poczynienia kilku uwag o charakterze zupełnie bezspornym.

Po pierwsze, powszechnie przyjmuje się, że w polskim systemie prawnym obowiązuje zasada, że nikt nie może przenieść na drugiego więcej praw, niż mu przysługuje (*nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet*, niekiedy ta zasada jest ujmowana skrótowo jako zasada *nemo plus iuris*)¹. Żadna z norm części ogólnej kodeksu cywilnego nie formułuje jej *expressis verbis*, o jej obowiązywaniu (poza elementarnym poczuciem sprawiedliwości) świadczy to, że ustawodawca w normach kodeksu cywilnego (por. np. art. 83 § 2, art. 169, 1028 k.c.)² czy

¹ M. Pyziak-Szafnicka: *Prawo podmiotowe (w:) System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 862.

² W doktrynie prawniczej w kontekście nabycia od nieuprawnionego analizowane są także sytuacje, w których określone prawo jest zbywane przez osobę działającą w imieniu i na rzecz (przedstawiciel ustawowy, pełnomocnik) lub tylko na rachunek uprawnionego (zastępcy pośredni), jak również osób, które dokonują rozporządzenia danym dobrem za zgodą uprawnionego bądź których działanie zostało przez niego potwierdzone (*ibidem*). Przywołana autorka w konkluzji swoich wywodów stwierdza, że wymienione w poprzednim zdaniu przypadki nie są wyjątkami od zasady *nemo plus iuris*.

ustaw pozakodeksowych (por. art. 5 u.k.w.h., art. 16 pr. weks.) przewidział wyjątki od niej, tj. uregulował przypadki, w których podmiot trzeci działający w dobrej wierze może nabyć prawo od osoby nieuprawnionej. Z punktu widzenia dalszych rozważań bardzo ważne jest stwierdzenie, że nabycie praw od osoby, która nie może nim rozporządzać, jest dopuszczalne wyłącznie na podstawie konkretnej normy i tylko w jej granicach (tj. po spełnieniu przesłanek określonych w hipotezie tej normy). Norm przewidujących takie rozwiązanie nie można domniemywać ani interpretować rozszerzająco³. To stanowisko jest uzasadnione przede wszystkim dwoma argumentami. Pierwszy to nakaz ścisłego interpretowania norm o charakterze wyjątkowym. Drugi argument jest znacznie istotniejszy i odwołuje się do skutków zastosowania wyjątków od omawianej reguły. Skutek ten ma bowiem dwie strony: pozytywną i negatywną (przymiotniki te są używane w tym przypadku umownie, jako wskazanie uzyskania lub utraty danego dobra). Skutek pozytywny przejawia się w nabyciu określonego prawa przez osobę trzecią, zaś negatywny w tym, że dotychczasowy uprawniony (najczęściej bez swojej wiedzy i woli) traci element swojego majątku. Utrata prawa majątkowego (co należy podkreślić: wskutek działania innej osoby, podejmowanego bez zgody uprawnionego) stanowi zaś niewątpliwie ograniczenie chronionych przez Konstytucję praw jednostki i jako takie może nastąpić wyłącznie na podstawie przepisu rangi ustawowej (i po spełnieniu wymagań przewidzianych przez art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). W świetle tych wywodów konstruowanie jakiegokolwiek analogii z norm przewidujących wyjątki od zasady *nemo plus iuris* jawi się jako niedopuszczalne.

Drugim, również zupełnie niekontrowersyjnym, stwierdzeniem jest konstatacja, że ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie przewiduje możliwości nabycia praw autorskich majątkowych od nieuprawnionego. Potwierdza to zarówno orzecznictwo sądowe⁴, jak i stanowisko przedstawicieli piśmiennictwa prawniczego⁵. Reprezentowane niekiedy w piśmiennictwie propozycje *de lege ferenda* dopuszczenia nabycia praw autorskich w dobrej wierze⁶ zostały przekonująco skrytykowane⁷.

Oznacza to, że osoba zawierająca w formie pisemnej umowę przenoszącą prawa autorskie majątkowe z podmiotem, który nie był twórcą danego dzieła ani jego następcą prawnym, nie nabywa tych praw w żadnym zakresie. Dzieje się tak

³ Podobnie na tle przepisów ustawy prawo własności przemysłowej A. Niewęglowski: *Komentarz do art. 228 p.w.p. (w:) Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, pod red. P. Żelechowskiego, Warszawa 2022, teza nr 12.

⁴ Zob. m.in. wyrok SN z dnia 27 maja 1926 r., I C 712/25, OSN(C) 1926, nr 1, poz. 84; wyrok SN z dnia 27 stycznia 2011 r., I CSK 237/10, Legalis; wyrok SA w Warszawie z dnia 10 lipca 2017 r., VI ACa 2064/15, Legalis; wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 3 marca 2015 r., I SA/Bd 1361/14, Legalis.

⁵ Zob. m.in. A. Niżankowska-Horodecka: *Komentarz do art. 55 pr. aut. (w:) Ustawy autorskie. Komentarze*, t. I, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021, teza nr 120.

⁶ K. Górniak: *Nabycie własności rzeczy ruchomej w dobrej wierze*, Warszawa 2021, s. 105–108.

⁷ B. Giesen: *Zasada nemo plus iuris in alium transferre potest a dobra wiara nabywcy autorskich praw majątkowych*, *Studia Iuridica* 2021, t. 89, s. 96 i n. Powołana autorka krytycznie ocenia zarówno rozważania K. Górniaka dotyczące uzasadnienia obowiązywania art. 169 k.c., jak i pogląd o potrzebie wprowadzenia do polskiego porządku prawnego konstrukcji nabycia praw autorskich od nieuprawnionego.

nawet wtedy, gdy osoba ta była w dobrej wierze co do tego, że jej kontrahent był uprawniony do rozporządzania tym dobrem niematerialnym.

Ujmując powyższe zagadnienie z punktu widzenia porównawczego, można wyróżnić trzy potencjalne modele jego uregulowania w przepisach:

Pierwszy, opierający się na analogicznym rozwiązaniu, jak to przyjęte w Polsce (i opisane powyżej). Przykładem tego modelu może być niemiecki system prawny, w którym orzecznictwo sądowe⁸ i przedstawiciele doktryny prawniczej⁹ wykluczają nabycie praw do korzystania (niem. *die Nutzungsrechten*)¹⁰ i roszczenia o wynagrodzenie (niem. *der Vergütungsanspruch*) od nieuprawnionego. Wniosek ten wynika z § 33 niemieckiej ustawy z dnia 9 września 1965 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹¹, jak również z braku podstawy prawnej dla takiej konstrukcji. Osobie, która w dobrej wierze dokonała czynności prawnej z nieuprawnionym (np. w przypadku, gdy twórca już wcześniej ustanowił prawo do korzystania z utworu w konkretny sposób, nie informując o tym fakcie kolejnego kontrahenta), w niemieckim systemie prawnym przysługuje wyłącznie roszczenie odszkodowawcze na podstawie przepisów niemieckiego kodeksu cywilnego¹². Wyjątek od tej zasady obowiązuje w odniesieniu do utworów filmowych (por. § 89 ust. 2 i § 92 ust. 2 niemieckiej ustawy o prawie autorskim). Jednocześnie w niemieckiej literaturze prawniczej zwraca się uwagę na to, że nabywcy działający w dobrej wierze nie są zupełnie pozbawieni ochrony w niemieckim systemie prawnym. Do praw autorskich znajdują bowiem zastosowanie przepisy niemieckiego kodeksu cywilnego, chroniące osoby działającej w dobrej wierze, takie jak § 169 i n., czy § 409 niemieckiego kodeksu cywilnego¹³. Podobny stan prawny obowiązuje także w Austrii¹⁴ oraz w Szwajcarii.

⁸ Zob. m.in. wyrok BGH z dnia 3 lutego 2011 r., I ZR 129/08 (<https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=a9e6105e443091c7eb5f012761e10a23&nr=55366&pos=1&anz=2>, dostęp: 12 lutego 2024 r.) oraz wyrok BGH z dnia 12 lutego 1952 r., I ZR 115/5, BGHZ 5, 116, 119; wyrok BGH z dnia 26 marca 2009 r., I ZR 153/06 (<https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&sid=1006f31f2491f3a96815833e0dea1b5e&nr=49091&pos=0&anz=1>, dostęp: 12 lutego 2024 r.).

⁹ H. Schack: *Urheber- und Urhebervertragsrecht*, Tübingen 2017, s. 314; T. Dreier, R. Schulze: *Kommentar zu § 31 UrhG (w:) Urheberrechtsgesetz, Urheberrecht. Urheberrechts-Diensteanbieter-Gesetz. Verwertungsgesellschaftengesetz. Nebenerheberrecht, Kunstherbergesetz. Kommentar*, München 2022, nb 24.

¹⁰ Należy mieć na uwadze, że niemiecki system prawny wyklucza możliwość translatywnego nabycia praw autorskich majątkowych, dopuszczalne jest jedynie konstytutywne nabycie uprawnień do korzystania z utworu.

¹¹ Gesetz vom 9 September 1965 über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (niemiecka ustawa o prawie autorskim). Wymieniona norma przewiduje, że prawa do korzystania z utworów ustanowione wcześniej są skuteczne względem praw powstałych później. Przepis ten nie przewiduje odstępstw od tej zasady dla nabywców późniejszych uprawnień, którzy uzyskiwali je w dobrej wierze.

¹² H. Schack: *Urheber...*, op. cit., s. 314.

¹³ A. Ohly: *Kommentar zu § 31 UrhG (w:) Urheberrecht. Kommentar*, Hrsg. U. Loewenheim, M. Leistner, A. Ohly, München 2017, s. 786.

¹⁴ M. Walter: *Grundriss des österreichischen Urheber-, Urhebervertrags- und verwertungsgesellschaftenrechts*, Wien 2018, s. 126 (https://unternehmensrecht.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/i_unternehmensrecht/Lehre/WS_2018-19/Kurse/Walter/Urheberrecht_Skriptum_18_Teil_3.pdf). W prawniczej literaturze austriackiej wyrażony został także pogląd dopuszczający możliwość nabycia praw do utworu od podmiotu nieuprawnionego (M. Ertl: *Gutgläubiger Erwerb von Softwarepiraten. Zugleich ein Beitrag zum Gutgläubenserwerb an Forderungen*,

Drugi, dopuszczający nabycie uprawnień autorskich bez obciążeń przez osobę działającą w dobrej wierze. Stosownie do sekcji 90 pkt 4 angielskiej ustawy o prawie autorskim, wzorach przemysłowych i patentach¹⁵ licencja udzielona przez uprawnionego jest wiążąca dla jego następcy prawnego, z wyjątkiem: (1) nabywcy w dobrej wierze i w zamian za odpowiednie wynagrodzenie, niepowiadomionego (faktycznie lub w sposób dorozumiany) o istnieniu licencji, (2) osoby wywodzącej swój tytuł prawny od takiego nabywcy. Analiza przytoczonej normy prowadzi do wniosku, że przewiduje on jedynie fragmentaryczną ochronę osób trzecich działających w dobrej wierze, która nie pozwala na uzyskanie prawa autorskiego od nieuprawnionego.

Trzeci, który został sformułowany jako rodzaj postulatu w niemieckiej literaturze prawniczej. Dopuszcza on potencjalnie możliwość nabycia praw autorskich majątkowych od nieuprawnionego w tych systemach prawnych, w których funkcjonowałyby państwowy i powszechnie dostępny rejestr utworów i ich twórców (a więc rozwiązanie zbliżone do księgi wieczystej lub rejestru zastawów) oraz obowiązywałby przepis nakładający na uczestników obrotu prawnego obowiązek ujawnienia w tym rejestrze każdego przypadku przeniesienia praw autorskich¹⁶. Z jednej strony rzeczywisty uprawniony, uzyskując wpis w takim rejestrze, zyskiwałby jednocześnie ochronę przed nabyciem jego prawa w dobrej wierze przez osobę trzecią, z drugiej zaś strony potencjalny nabywca uzyskiwałby solidną podstawę dla swojej dobrej wiary (nabywca mógłby zatem bazować na czymś więcej niż tylko treści oświadczenia zbywcy, że określone uprawnienia mu przysługują). Pogląd ten stanowi przejaw poszukiwania rozsądnego kompromisu między interesami twórcy i osoby trzeciej działającej w dobrej wierze. Wątpliwości może jednak budzić brak realizmu proponowanego rozwiązania. O ile można jeszcze wyobrazić sobie powstanie rejestrów dla poszczególnych, wybranych rodzajów twórczości (np. dzieł filmowych), o tyle stworzenie generalnego rejestru, w którym ma być ujawniany każdy utwór, jawi się jako bardzo trudne do urzeczywistnienia. W przeciwieństwie bowiem do nieruchomości czy samochodów w przypadku utworów (czy przedmiotów praw pokrewnych) bardzo często nie istnieje konkretny i niekontrowersyjny (taki jak

Medien und Recht 1997, nr 6, s. 314). Stanowisko to spotkało się jednak z krytyką innych reprezentantów doktryny prawniczej. Zob. zwłaszcza M. Walter: *Gutgläubiger Erwerb urheberrechtlicher Nutzungsrechte nach österreichischem Recht?* (w:) *Urheberrecht im Informationszeitalter: Festschrift für Wilhelm Nordemann zum 70. Geburtstag am 8.*, Hrsg. U. Loewenheim, München 2004, s. 630–632, który zwraca uwagę, że o nabyciu praw autorskich od nieuprawnionego nie można mówić także wtedy, gdy osoba trzecia nabywa w dobrej wierze egzemplarz utworu (nośnik, w którym utwór jest zapisany), co jest konsekwencją istnienia ścisłego rozdziału między prawami rzeczowymi do nośnika a prawami autorskimi.

¹⁵ Copyright, Designs and Patents Act 1988 (<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48>, dostęp: 4 marca 2024 r.).

¹⁶ H. Schack: *Urrheberrecht...*, *op. cit.*, s. 314, który z istnieniem takiego rejestru wiąże konieczność obowiązywania „negative oder positive Publizität”, czyli (w uproszczeniu) domniemań, że prawo zostało ujawnione w rejestrze zgodnie z rzeczywistością, zaś prawo wykreślone nie istnieje. Na brak publicznego rejestru praw autorskich jako na argument przeciwko dopuszczeniu nabycia od nieuprawnionego wskazuje także A. Ohly: *Urrheberrecht...*, *op. cit.*, s. 786.

działka ewidencyjna o określonej powierzchni i granicach) przedmiot, który podlegałby wpisowi w takim rejestrze. W praktyce mogłoby stać się bowiem tak, że w przypadku wielu dóbr znajdujących się w (szerokiej) strefie granicznej między zbiorami pojęć „utwór” i „nie-utwór” organ prowadzący omawiany rejestr musiałby przed dokonaniem wpisu rozstrzygać, czy dane dobro (np. projekt prostego hamaku lub krótki fragment kodu źródłowego) spełnia wymogi określone w art. 1 pr. aut. Nie rozwijając tego problemu, należy stwierdzić, że opisany wyżej postulat przedstawicieli niemieckiego piśmiennictwa należy traktować jako ciekawy pomysł, ale odległy od realizacji.

W tym miejscu należy poczynić uwagę natury porządkującej oraz terminologicznej. Za nabycie praw autorskich majątkowych od nieuprawnionego nie należy uznawać przypadków, w których korzystanie z utworów odbywa się bez zgody uprawnionego (a w części przypadków również bez wynagrodzenia) na podstawie przepisów o dozwolonym użytku. W tym przypadku nie dochodzi bowiem do przejścia praw autorskich na rzecz podmiotu trzeciego na podstawie czynności prawnej dokonanej z osobą nieposiadającą kompetencji do rozporządzania tymi prawami, ale powstaje jedynie uprawnienie do wykorzystania utworu. Z tej samej przyczyny nie należy uznawać za wyjątek od zasady *nemo plus iuris* norm regulujących możliwość korzystania z utworów niedostępnych w obrocie handlowym (por. art. 35¹⁰–35¹² pr. aut.), bowiem skutek zastosowania tych przepisów po stronie korzystającego powstaje jedynie licencja¹⁷.

Powyższe rozważania należy uzupełnić stwierdzeniem, że nabycie praw autorskich majątkowych wbrew zasadzie *nemo plus iuris* jest możliwe, choć nie na podstawie norm prawa autorskiego. Może to nastąpić na podstawie norm kodeksu cywilnego, które znajdują — w zakresie nieuregulowanym w sposób szczególny przez prawo autorskie — zastosowanie do praw autorskich majątkowych¹⁸. Są to dwie normy.

Po pierwsze, art. 83 § 2 k.c., który reguluje wpływ pozorności oświadczenia woli na skuteczność czynności prawnej dokonanej na podstawie pozornego oświadczenia. Odnosząc wymieniony przepis do problematyki praw autorskich majątkowych, należy stwierdzić, że jeśli X złoży względem Y i za jego zgodą pozorne oświadczenie woli o przeniesieniu praw autorskich majątkowych, na przykład do programu komputerowego, na tego ostatniego, a następnie Y zawrze umowę przenoszącą te prawa na rzecz osoby trzeciej (Z), to nabędzie je ona skutecznie. Stanie się tak mimo tego, że ze względu na pozorność oświadczenia X, osoba Y nigdy nie

¹⁷ Zagadnieniem wykraczającym poza ramy niniejszego opracowania jest rozstrzygnięcie problemu charakteru prawnego licencji. Problem ten był wielokrotnie omawiany w literaturze prawniczej, zaś dominujący pogląd zakłada, że licencja ma charakter obligacyjnego stosunku prawnego.

¹⁸ Zob. analogiczny pogląd wyrażony przez K. Zawadę: *Umowa przelewu wierzytelności*, Kraków 1990, s. 104–118, który podkreśla, że w polskim systemie prawnym nie obowiązuje ogólna norma chroniąca cesjonariusza postępującego w dobrej wierze.

była uprawniona do rozporządzania prawami autorskimi do tego programu. Wymogiem zaistnienia opisanego skutku jest pozostawanie przez osobę Z w dobrej wierze w chwili zawierania umowy z Y. To zaś implikuje, że opisane wyżej pozorne oświadczenie złożone przez X wobec Y powinno składać się na umowę zawartą w formie pisemnej. Tylko bowiem zachowanie minimalnej wymaganej przez art. 53 pr. aut. formy czynności prawnej będzie kreować warunki, w których po stronie osoby trzeciej (Z) powstanie (niezgodne z prawdą) wrażenie, że Y był uprawniony do rozporządzania prawami autorskimi.

Po drugie, art. 1028 k.c., który umożliwia nabycie praw autorskich majątkowych od osoby, która została wskazana w postanowieniu stwierdzającym nabycie spadku lub akcie notarialnym poświadczenia dziedziczenia jako spadkobierca, lecz nim nie jest. Jeśli zatem Y uzyska niezgodne z prawem postanowienie stwierdzające, że jest on spadkobiercą po X, a następnie zbędzie prawa autorskie wchodzące w skład spadku na rzecz Z, to ten ostatni uzyska skutecznie te prawa, mimo że Y nie był uprawniony do podejmowania jakichkolwiek czynności w odniesieniu do tego dobra. Podobnie jak w przypadku art. 83 § 2 k.c. taki efekt będzie możliwy jedynie wówczas, gdy Z będzie pozostawał w dobrej wierze w chwili nabywania praw (tj. nie będą mu znane okoliczności stawiające pod znakiem zapytania status Y jako dziedzica po X).

Do praw autorskich majątkowych nie znajdzie zastosowania art. 92 § 2 k.c. Stosownie do § 1 powołanej normy, jeśli doszło do warunkowego rozporządzenia prawem, to późniejsze nim rozporządzenie traci moc z chwilą ziszczenia się warunku, o ile udaremnia lub ogranicza skutek związany ze ziszczeniem się warunku. Jeśli jednak na podstawie tego „późniejszego rozporządzenia” osoba trzecia nabyte uprawnienie lub zostanie zwolniona od obowiązku, to zastosowanie znajdują przepisy o ochronie osób nabywających w dobrej wierze prawa od osób trzecich. Artykuł 92 § 2 k.c. stanowi zatem wyłącznie odesłanie do norm chroniących nabywcę w dobrej wierze (takich jak np. art. 5 u.k.w.h. czy art. 169 k.c.), a tymczasem w odniesieniu do praw autorskich majątkowych taka generalna norma nie obowiązuje, co eliminuje zastosowanie wymienionego przepisu do tego rodzaju dóbr niematerialnych.

Powyższy, z konieczności bardzo uproszczony opis wyłomów od zasady *nemo plus iuris* obowiązujących także na gruncie prawa autorskiego prowadzi do jednoznacznego wniosku, że ich praktyczne znaczenie będzie raczej symboliczne. Oświadczenia woli składane dla pozorów lub niezgodne z prawem stwierdzenia nabycia spadków w obrocie prawnym zdarzają się bowiem bardzo rzadko. Konkludując, dotychczasowa analiza świadczy o tym, że w dziedzinie prawa autorskiego nie występują wyjątki od zasady *nemo plus iuris*, zaś wyłomy przewidziane w normach kodeksu cywilnego mają bardzo ograniczone znaczenie praktyczne.

3. NORMY PRAWA UPADŁOŚCIOWEGO JAKO PODSTAWA DO NABYCIA PRAW AUTORSKICH MAJĄTKOWYCH OD NIEUPRAWNIONEGO?

Po wyjaśnieniu ogólnych problemów związanych z dopuszczalnością nabycia praw autorskich od nieuprawnionego należy rozważyć, czy normy prawa upadłościowego¹⁹, a konkretnie art. 313 tego aktu prawnego, stanowią trzeci (obok art. 83 § 2 k.c. oraz art. 1028 k.c.) przypadek, w którym możliwe jest nabycie praw autorskich, mimo że nie przysługiwały one wcześniej określone podmiotowi (upadłemu).

Artykuł 313 ust. 1 zd. 1 pr. upad. przewiduje, że sprzedaż dokonana w postępowaniu upadłościowym ma skutki sprzedaży egzekucyjnej. Zdanie drugie wymienionej jednostki redakcyjnej oraz pozostałe jego ustępy dotyczą innych zagadnień (kwestii podatkowych, nieruchomości, praw rzeczowych), które nie mają znaczenia dla przedmiotowych rozważań. Podstawowe znaczenie ma jednak konstatacja, że art. 313 ust. 1 zd. 1 pr. upad. w zakresie oceny skutków sprzedaży składników masy upadłości w toku postępowania upadłościowego odsyła do norm kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu egzekucyjnym. Aby ustalić dokładne znaczenie powyższego odesłania dla skutków nabycia praw autorskich majątkowych w toku postępowania upadłościowego, należy poddać analizie wiele norm kodeksu postępowania cywilnego. Wynika to z faktu, że postępowanie upadłościowe jest rodzajem egzekucji uniwersalnej (niem. *Gesamtvollstreckung*) ogółu wierzycieli niewypłacalnego dłużnika i z całości jego majątku.

W pierwszej kolejności do sprzedaży praw autorskich majątkowych przez syndyka zastosowanie powinny znaleźć przepisy części 3, tytułu II, działu IVa kodeksu postępowania cywilnego („Egzekucja z innych praw majątkowych”, czyli art. 909–912 k.p.c.)²⁰. Normy te nie określają jednak skutków nabycia przez osobę trzecią innych praw majątkowych. Oznacza to, że zastosowanie powinien znaleźć art. 909 k.p.c., który w zakresie nieuregulowanym w dziale IVa odsyła do przepisów regulujących egzekucję z innych wierzytelności.

Normy części 3, tytułu II, działu IV kodeksu postępowania cywilnego (art. 895–908¹ tej ustawy) określające zasady egzekucji z innych wierzytelności nie precyzują skutków nabycia tych wierzytelności (a w konsekwencji także praw au-

¹⁹ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. — Prawo upadłościowe (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 794 ze zm.).

²⁰ „Inne prawa majątkowe” to uprawnienia niebędące wierzytelnościami wynikającymi ze stosunku pracy ani umowy o prowadzenie rachunku bankowego, ani innymi wierzytelnościami w rozumieniu części 3 tytułu II działu IV kodeksu postępowania cywilnego. Do tej kategorii należy zaliczyć, obok praw autorskich majątkowych, także np. prawa własności przemysłowej czy prawa udziałowe w spółkach prawa handlowego. Egzekucji nie podlegają niektóre uprawnienia majątkowe twórcy, których zbywalność i możliwość posłużenia za przedmiot egzekucji ustawodawca wyraźnie wykluczył (np. prawo do wynagrodzenia przewidziane przez art. 19 i 19¹ pr. aut.) — zob. także D. Olczak-Dąbrowska: *Komentarz do art. 909 k.p.c.* (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 459–1217*, t. II, pod red. T. Szancity, Legalis 2023, teza nr 3.

torskich) w toku postępowania egzekucyjnego. W związku z tym, stosownie do treści art. 904¹ § 2 zd. 1 k.p.c., należy przyjąć, że zastosowanie w zakresie sprzedaży licytacyjnej omawianych praw powinny znaleźć przepisy o egzekucji z ruchomości.

Wśród przepisów przewidzianych przez część 3, tytuł II, dział I kodeksu postępowania cywilnego (dotyczących egzekucji z rzeczy ruchomych) istotne znaczenie z punktu widzenia przedmiotowych rozważań ma art. 879 k.p.c. Norma ta przewiduje, że osoba nabywająca rzecz na podstawie przepisów regulujących licytacyjną sprzedaż ruchomości staje się jej właścicielem bez żadnych obciążeń i powinna ją natychmiast odebrać. Nabywcy nie przysługują roszczenia z tytułu rękojmi za wady rzeczy; przeciwko nabywcy nie można podnosić zarzutów co do ważności nabycia. Zakaz podnoszenia zarzutów względem ważności nabycia wynikający z cytowanego przepisu ma odnosić się zarówno do zarzutów o charakterze procesowym (związanych np. z uchybieniami norm proceduralnych w toku postępowania egzekucyjnego), jak i materialnoprawnych²¹ (a do tej grupy należy zaliczyć zarzut, że przedmiot podlegający egzekucji nie stanowił własności dłużnika). Ponadto, art. 879 zd. 2 *in fine* k.p.c. jest interpretowany w judykaturze²² i piśmiennictwie prawniczym²³ poświęconym postępowaniu cywilnemu jako podstawa przyjęcia tezy o pierwotnym charakterze nabycia ruchomości w wyniku sprzedaży licytacyjnej. Ma to oznaczać, że nabywca w ramach postępowania egzekucyjnego uzyskuje prawo własności ruchomości bez związku z poprzednim uprawnionym — egzekwowanym dłużnikiem (niezależnie od jego sytuacji prawnej, a więc bez obciążeń, ale także bez możliwości podnoszenia roszczeń z tytułu rękojmi)²⁴. Poglądy te są niewątpliwie trafne w odniesieniu do przypadku, gdy egzekwowany dłużnik był istotnie (zgodnie ze stanem faktycznym i prawnym) właścicielem ruchomości (a stosując normę odpowiednio: uprawnionym z tytułu praw autorskich majątkowych), a nie tylko posiadaczem bez tytułu prawnego. Istotne wątpliwości istnieją jednak w odniesieniu do sytuacji (która jest przedmiotem niniejszego opracowania), w której dłużnikowi egzekwowanemu prawo własności ruchomości (odpowiednio: prawa autorskie) w rzeczywistości nie przysługuje. W odniesieniu do egzekucji z rzeczy ruchomych w tym zakresie wyrażone zostały dwa stanowiska.

Pierwsze z nich opiera się na założeniu (prezentowanym bez szerszego uzasadnienia), że do uzyskania własności ruchomości w toku egzekucji znajdują zasto-

²¹ E. Wengerek: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1972, s. 373; P. Janda: *Ochrona osób trzecich w postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego przedsiębiorcy*, Warszawa 2011, s. 150.

²² Zob. wyrok SN z dnia 13 czerwca 2008 r., I CSK 25/08, Legalis (z tego orzeczenia można wywnioskować, że SN uznał art. 879 k.p.c. za przepis prawa materialnego) oraz wyrok SN z dnia 15 października 2020 r., I CSK 677/18, Legalis.

²³ I. Gil: *Egzekucja z ruchomości (w): System postępowania cywilnego*, t. 8, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 926.

²⁴ *Ibidem*.

sowanie przepisy kodeksu cywilnego, a w szczególności art. 169 i 170 k.c. Oznacza to, że osoba wyłoniona w toku postępowania egzekucyjnego nabędzie prawo własności ruchomości i to nawet wtedy, gdy nie przysługiwało ono dłużnikowi, chyba że działała w złej wierze. Tym samym art. 879 zd. 2 *in fine* k.p.c. (wykluczający możliwość podważania ważności nabycia) nie znajdowałby zastosowania w przypadku, gdy nabywca w toku egzekucji nie spełniałby przesłanek przewidzianych przez art. 169 k.c. W takim przypadku rzeczywistemu właścicielowi rzeczy przysługiwałoby roszczenie windykacyjne względem osoby, która chciała nabyć ruchomość w postępowaniu egzekucyjnym²⁵.

Drugie stanowisko jest zdecydowanie krytyczne względem pierwszego i uznaje, że nabycie pierwotne w toku postępowania egzekucyjnego następuje w każdym przypadku (także wówczas, gdy dłużnik egzekwowany nie był właścicielem zbywanej przez komornika rzeczy), zaś zła wiara nabywcy jest pozbawiona znaczenia. Na poparcie tego poglądu powoływane są przede wszystkim argumenty związane z literalnym brzmieniem art. 879 k.p.c. (norma ta w sposób jednoznaczny wyklucza możliwość podważania ważności nabycia egzekucyjnego i nie zawiera odwołania do norm kodeksu cywilnego) i specyficzną funkcją postępowania egzekucyjnego. Pogląd ten należy uznać za dominujący w literaturze prawniczej dotyczącej postępowania egzekucyjnego²⁶.

Ocena trafności powyższych poglądów zostanie przeprowadzona w dalszej części niniejszego opracowania. W tym miejscu należy podkreślić, że pogląd o pierwotnym charakterze nabycia jest prezentowany przez judykaturę oraz przedstawicieli doktryny prawniczej także w odniesieniu do zbycia rzeczy i praw od syndyka w toku postępowania upadłościowego i jest on wywodzony z treści art. 879 k.p.c. w zw. z art. 313 ust. 1 pr. upad.²⁷ W piśmiennictwie dotyczącym prawa upadłościowego jest także reprezentowany pogląd, zgodnie z którym powołane wyżej przepisy przełamują zasadę *nemo plus iuris* i że w związku z tym prawo własności ruchomości (a dzięki systemowi odesłań także praw autorskich majątkowych)

²⁵ E. Wengerek: *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 372 i 373; D. Zawistowski: *Komentarz do art. 879 k.p.c.* (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IV, *Artykuły 730–1088*, pod red. H. Doleckiego, wyd. II, teza nr 2, a w orzecznictwie sądowym SA w Warszawie w wyroku z dnia 30 sierpnia 1995 r., IACr 570/95, OSA 1997, z. 2, poz. 12, s. 51 (uzasadnienie tego judykatu nie jest publikowane), oraz wyrok SO we Wrocławiu z dnia 31 lipca 2014 r., I C 167/14, Legalis.

²⁶ Zob. m.in. I. Gil: *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 926; H. Pietrkowski: *Komentarz do art. 879 k.p.c.* (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. V, *Postępowanie egzekucyjne*, pod red. T. Erecińskiego, wyd. V, Warszawa 2016, teza nr 2; K. Górniak: *Nabycie...*, *op. cit.*, s. 267. Reprezentowany jest także pogląd pośredni, zgodnie z którym prawo do wytoczenia powództwa windykacyjnego przysługuje prawdziwemu właścicielowi rzeczy ruchomej jedynie wówczas, gdy działania komornika skutkujące ostatecznie egzekucyjną sprzedażą tego przedmiotu zostałyby uznane za czyn zabroniony prawomocnym orzeczeniem sądowym (A. Adamczuk: *Komentarz do art. 879 k.p.c.* (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. II, *Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2020, teza nr 2).

²⁷ Zob. postanowienie SN z dnia 20 czerwca 2013 r., IV CSK 681/12, OSNC 2014, nr 3, poz. 32, s. 86; P. Zimmerman: *Komentarz do art. 313 pr. upad.* (w:) *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2022, teza nr 14 w komentarzu do art. 313 pr. upad.; P. Janda: *Ochrona osób trzecich...*, *op. cit.*, s. 150.

w wyniku sprzedaży w postępowaniu upadłościowym uzyskuje również osoba działająca w złej wierze²⁸. Należy zwrócić uwagę, że w zdecydowanej większości rozważania przytoczonych przedstawicieli doktryny odnoszą się do nabycia ruchomości w toku postępowania upadłościowego, a uwagi dotyczące wierzytelności czy praw majątkowych mają charakter uboczny (i ograniczają się do stwierdzenia, że także do tych dóbr zastosowanie znajduje art. 879 k.p.c.).

4. RELACJA NORM REGULUJĄCYCH NABYCIE PRAW W POSTĘPOWANIU UPADŁOŚCIOWYM DO PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

Podsumowując problematykę opisaną powyżej w pkt 2 i 3, należy stwierdzić, że normy prawa autorskiego nie przewidują wyłomów od zasady *nemo plus iuris* (nawet na korzyść osób działających w dobrej wierze), zaś ich występowanie może wynikać z zastosowania art. 83 § 2 lub art. 1028 k.c. Prawo upadłościowe (poprzez „systemowe” odesłanie do norm kodeksu postępowania cywilnego) przewiduje formę nabycia pierwotnego praw majątkowych od syndyka w toku postępowania upadłościowego i to (według niektórych przedstawicieli doktryny prawniczej) nawet przez osobę działającą w złej wierze. Na pytanie: czy osoba zamierzająca nabyć w wyniku postępowania upadłościowego prawa majątkowe autorskie uzyska je skutecznie, mimo tego, że w rzeczywistości nie wchodziły one w skład masy upadłości (nie przysługiwały upadłemu), można potencjalnie udzielić dwóch przeciwnych odpowiedzi.

Pierwszej, twierdzącej, opierającej się na założeniu, że reguły (wynikające z prawa upadłościowego i zakorzenione w kodeksie postępowania cywilnego) nabycia praw majątkowych do składników masy upadłości w ramach postępowania upadłościowego stanowią szczególnie reżim prawny względem norm innych aktów prawnych, a więc wyłączają ich zastosowanie. Pogląd ten znajduje mocną podstawę w orzecznictwie sądowym. W wielu orzeczeniach różnych sądów konsekwentnie reprezentowana jest teza, że normy prawa upadłościowego stanowią *lex specialis* w stosunku do regulacji innych aktów prawnych²⁹. Nie należy jednak zapominać, że wszystkie powołane orzeczenia dotyczyły relacji między prawem upadłościowym

²⁸ R. Adamus: *Komentarz do art. 313 pr. upad. (w:) Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, nb 10, z powołaniem na pogląd S. Gurgula.

²⁹ Zob. m.in. uchwałę SN z dnia 20 lutego 2013 r., III CZP 96/12 (w której uznano normy prawa upadłościowego za przepis *lex specialis* w stosunku do norm kodeksu cywilnego dotyczących odsetek za opóźnienie i umownych); wyrok NSA z dnia 25 lipca 2002 r., III SA 84/01, Legalis; wyrok NSA z dnia 5 marca 2003 r., III SA 2326/01, Legalis; wyrok WSA w Warszawie z dnia 15 stycznia 2014 r., III SA/Wa 1928/13, Legalis; wyrok WSA w Warszawie z dnia 16 grudnia 2013 r., III SA/Wa 1339/13, Legalis (we wszystkich tych judykatach sądy potwierdziły, że normy prawa upadłościowego są *lex specialis* względem przepisów ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług).

a ustawami innymi niż prawo autorskie. Z publikowanego orzecznictwa wynika, że do tej pory sądownictwo nie rozstrzygało problemu, który jest przedmiotem niniejszego opracowania.

Drugiej, przeczącej, bazującej na założeniu (opisanym wyżej), że prawu autorskiemu obca jest konstrukcja nabycia od nieuprawnionego (nawet działającego w dobrej wierze), a jedyne wyjątki w tym zakresie mogą wynikać z przepisów kodeksu cywilnego. Wykładnia literalna odwołująca się do braku wyraźnej podstawy prawnej nabycia od nieuprawnionego może być w tym przypadku uzupełniona argumentacją funkcjonalną. Podstawowym celem prawa autorskiego jest bowiem ochrona pozycji twórcy. Uległaby ona zaś osłabieniu, gdyby twórca utracił przysługujące mu prawa i to nawet (co byłoby możliwe, biorąc pod uwagę niektóre z powołanych wyżej poglądów doktryny) na rzecz osoby (nabywcy w ramach postępowania upadłościowego) działającej w złej wierze. Konsekwencją przyjęcia powyższego stanowiska byłby brak uzyskania praw autorskich majątkowych do utworu, które faktycznie nie przysługiwały upadłemu pomimo dokonania wszystkich czynności z syndykiem masy upadłości wymaganych przez prawo upadłościowe dla skutecznego nabycia tych praw. W przypadku uznania trafności tego stanowiska niedoszłemu nabywcy powinno przysługiwać roszczenie odszkodowawcze względem syndyka masy upadłości, który dokonując spisu inwentarza, nie dokonał weryfikacji stanu prawnego utworów z zachowaniem należytej staranności.

Rozstrzygnięcie powyższego problemu wymaga poddania analizie norm prawa autorskiego oraz prawa upadłościowego (i odpowiednio stosowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego) przez pryzmat zasad wykładni literalno-systemowej oraz funkcjonalnej.

W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że art. 879 k.p.c. (którego treść, w związku z brzmieniem art. 313 ust. 1 pr. upad., znajduje odpowiednie zastosowanie także na gruncie postępowania upadłościowego), mimo iż został ulokowany przez ustawodawcę w akcie prawa procesowego, stanowi przepis prawa materialnego. O charakterze danej normy przesądza bowiem jego funkcja, a nie jej umiejscowienie w akcie prawa materialnego lub proceduralnego³⁰. Tymczasem celem powołanej normy jest określenie (w uproszczeniu) zakresu i stanu prawa nabywanego przez osobę wyłonioną przez komornika sądowego. To zaś przesądza, że art. 879 k.p.c. jest normą prawa materialnego.

W konsekwencji do powyższej normy powinien znaleźć zastosowanie dorobek literatury prawniczej dotyczący generalnej problematyki nabycia i utraty praw. Z niego zaś wynika, że zasada *nemo plus iuris* odnosi się wyłącznie do przypadków nabycia pochodnego³¹. Stanowi ona bowiem wyraźnie o „przenoszeniu na drugiego” praw, nie powinna zatem odnosić się do przypadku, w którym nie dochodzi do

³⁰ Tak trafnie powołany już wcześniej wyrok SN z dnia 13 czerwca 2008 r., I CSK 25/08, Legalis.

³¹ E. Gniewek: *Nabycie i utrata własności (w:) System prawa prywatnego*, t. 3, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2020, s. 267.

przeniesienia, lecz prawo jest uzyskiwane w inny sposób (np. z mocy przepisu prawa jak w przypadku zasiedzenia). Co więcej, przypadki nabycia prawa od osoby nieuprawnionej z przełamaniem zasady *nemo plus iuris* (takie jak chociażby powołane wyżej art. 83 § 2 czy art. 169 k.c.) mają charakter pochodny, a nie pierwotny³². Na uzasadnienie tego poglądu powołuje się to, że w takich przypadkach nabycie prawa następuje na podstawie czynności prawnej (np. umowy sprzedaży), która musi spełniać wszystkie wymogi niezbędne do uznania jej za ważną, poza tym jednym elementem, iż zbywca nie dysponuje uprawnieniem do rozporządzania daną rzeczą lub prawem. Należy jednak zwrócić uwagę, że w doktrynie reprezentowany jest także pogląd odmienny, który uznaje, iż nabycie na podstawie norm statuujących wyjątki od zasady *nemo plus iuris* ma charakter pierwotny³³.

Przenosząc te rozważania na grunt omawianego problemu, skoro art. 879 k.p.c. (znajdujący w związku z treścią art. 313 ust. 1 pr. upad. zastosowanie także do postępowania upadłościowego) przewiduje (w zgodnej opinii orzecznictwa i doktryny) — odmiennie niż wyjątki od zasady *nemo plus iuris* — nabycie pierwotne, to nie należy w ogóle rozpatrywać go w kontekście wyłomu od wymienionej reguły. Przypadków zastosowania powyższego przepisu nie należałoby zatem traktować jako nabycie od nieuprawnionego, ale jako odrębną kategorię w postaci nabycia prawa z mocy orzeczenia. Przyjmując taką interpretację, wszelkie podobieństwa między następującymi przypadkami — pierwszym — w którym osoba X zawiera z osobą Y umowę, na mocy której przenosi prawa autorskie majątkowe do określonego utworu, pomimo że w rzeczywistości jej te prawa nie przysługują, oraz — drugim — w którym rolę osoby X pełni syndyk masy upadłości spółki Z, zaś zbycie praw autorskich (które w rzeczywistości nigdy nie przysługiwały spółce Z) odbywa się w wyniku umowy zawartej po przeprowadzeniu na przykład licytacji lub sprzedaży w trybie z wolnej ręki, miałyby charakter pozorny. Prawidłowo rzecz ujmując, byłyby to bowiem dwie różne kategorie nabycia. Ten opisany jako pierwszy stanowiłby nabycie pochodne, zaś ten opisany jako drugi stanowiłby nabycie pierwotne, w którym rzeczywisty uprawniony nie jest chroniony zasadą *nemo plus iuris*. Uznając takie stanowisko za trafne, bez znaczenia byłoby zatem to, czy osoba nabywająca rzecz (a odpowiednio także prawa autorskie) w toku postępowania egzekucyjnego lub upadłościowego działa w dobrej wierze, czy też nie, jak również to, czy w danej dziedzinie prawa (w tym przypadku: prawa autorskiego) znana jest w ogóle konstrukcja nabycia od nieuprawnionego.

Takie stanowisko, choć niewątpliwie atrakcyjne, jest jednak nadmiernie uproszczone. Pogląd o pierwotnym charakterze nabycia rzeczy lub praw w toku postępowania egzekucyjnego (a w konsekwencji także upadłościowego) był bowiem formułowany na tle najbardziej typowych sytuacji, w których przedmiotem egzekucji

³² M. Pyziak-Szafnicka (w:) *System...*, *op. cit.*, s. 866 wraz z powołaną tam obszerną literaturą prawniczą.

³³ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020, s. 176.

był składnik majątku egzekwowanego dłużnika. W tym przypadku teza, zgodnie z którą nabywca uzyskuje prawo niejako w oderwaniu od prawa egzekwowanego dłużnika, nie budzi poważnych wątpliwości literalnych, systemowych ani funkcjonalnych. Egzekwowany dłużnik (upadły) ma utracić przysługujące mu dobro majątkowe w przewidzianej prawem procedurze (respektującej także jego interesy) ze względu na brak dobrowolnego spełnienia świadczenia objętego tytułem wykonawczym, zaś konstrukcja nabycia pierwotnego ma chronić nabywcę przed ryzykiem związanym z istnieniem obciążeń zmniejszających wartość nabywanego dobra (przy czym jednocześnie nie daje mu roszczeń z tytułu rękojmi). Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja, w której dłużnik egzekwowany nie jest właścicielem danej rzeczy (lub dane prawo mu nie przysługuje). Wówczas powstaje bowiem problem naruszenia praw osoby trzeciej (właściciela danej rzeczy, innego uprawnionego), której rzecz lub prawo zostało błędnie uznane za składnik majątku dłużnika (a w przypadku postępowania upadłościowego: element masy upadłości). Najprawdopodobniej to właśnie świadomość istnienia możliwości naruszenia praw osoby trzeciej była podstawą opisanego wyżej poglądu wyrażonego przez część orzecznictwa sądowego, akceptującego istnienie roszczenia windykacyjnego wobec nabywcy rzeczy w toku postępowania egzekucyjnego, działającego w złej wierze.

Opisane wyżej stanowisko wyrażone w orzecznictwie sądowym zmierza do ujęcia art. 879 k.p.c. (jako normy prawa materialnego) w ramach systemu prawa cywilnego jako pewnej całości. Należy zatem przyjąć założenie, że jeśli w wyniku postępowania egzekucyjnego (odpowiednio: upadłościowego) osoba trzecia ma nabyć ruchomość, błędnie uznaną przez organ egzekucyjny (syndyka) za własność egzekwowanego dłużnika (składnik masy upadłości), to zastosowanie powinny znaleźć przepisy kodeksu cywilnego przewidujące nabycie ruchomości od nieuprawnionego. Będzie to zatem art. 169 k.c. Normy kodeksu cywilnego traktowane są tu jako pewnego rodzaju „część wspólna” czy „część ogólna” dla wszystkich przypadków nabycia uprawnień prywatnoprawnych, uregulowanych w różnych aktach prawnych. Jeśli zatem kodeks postępowania cywilnego (a za nim prawo upadłościowe) przewiduje w ramach norm o egzekucji przypadek nabycia ruchomości, to należy uznać, że jeśli nabycie to nie następuje od osoby, której to prawo przysługiwało, to będzie ono możliwe jedynie po spełnieniu przesłanek przewidzianych przez przepisy kodeksu cywilnego regulujące nabycie od nieuprawnionego. Tymi wymogami są między innymi dokonanie rozporządzenia rzeczą (w przypadku postępowania egzekucyjnego w to miejsce pojawia się orzeczenie komornika sądowego, w postępowaniu upadłościowym czynność syndyka), wydanie rzeczy, objęcie posiadania nad nią przez nabywcę i dobra wiara nabywcy (co do której odniosły się sądy w powołanych wyżej judykatach).

Powyższy tok rozumowania ma bardzo istotne konsekwencje w odniesieniu do praw autorskich majątkowych nabywanych w toku postępowania egzekucyjnego czy upadłościowego. Część judykatury dopuszcza nabycie własności ruchomości

nienależącej do dłużnika egzekwowanego w wyniku postępowania egzekucyjnego niejako w granicach przewidzianych przez art. 169 k.c. Jak była już o tym mowa w pkt 2, w przypadku wierzytelności lub praw autorskich majątkowych podobna podstawa prawna do nabycia prawa nie występuje (poza wyjątkowymi przypadkami art. 83 § czy art. 1028 k.c. o niewielkim znaczeniu praktycznym). Z tego zaś można wysnuć wniosek, że nabycie praw autorskich majątkowych nieprzysługujących dłużnikowi egzekwowanemu (upadłemu) w toku egzekucji (lub postępowania upadłościowego) także byłoby wykluczone. Innymi słowy, nabycie ruchomości niebędącej własnością dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym jest dopuszczalne, bowiem przepisy dziedziny prawa regulującej obrót dobrami tego rodzaju (kodeks cywilny) przewidują ogólną podstawę prawną dla takiego nabycia (art. 169 k.c.). Tymczasem nabycie wierzytelności lub praw autorskich nieprzysługujących dłużnikowi nie będzie dopuszczalne także w toku egzekucji, ze względu na brak takiej ogólnej podstawy w kodeksie cywilnym i prawie autorskim.

Powyższą argumentację można uzupełnić odwołaniem do ochronnej funkcji prawa autorskiego (przy czym argument ten odnosi się wyłącznie do przypadku, w którym rzeczywistym uprawnionym jest nadal twórca). Należy także zwrócić uwagę na specyfikę prawa autorskiego i wywieść z niej, że w przypadkach, w których wolą ustawodawcy było zezwolenie podmiotowi innemu niż uprawniony na korzystanie z utworu w jakimś zakresie bez zgody uprawnionego, wprowadził on instytucję dozwolonego użytku, zaś świadomie zrezygnował z wprowadzenia dalej idącej regulacji przewidującej nabycie prawa od osoby nieuprawnionej.

Ponadto należy stwierdzić (nawiązując tym samym do rozważań zaprezentowanych w pkt 2), że w prawie autorskim nie istnieją mechanizmy ani instytucje umożliwiające twórcom przeciwdziałanie nabyciu ich praw przez działającą w dobrej wierze osobę trzecią od podmiotu nieuprawnionego. Nie istnieje bowiem państwowy i ogólnodostępny rejestr praw do utworów i uprawnionych. Nie obowiązuje także zasada wyłączająca możliwość powoływania się na nieznaną osobę wpisów w takim rejestrze. Substytutem takiego rejestru nie może być też (przewidziany w odniesieniu do rzeczy ruchomych przez art. 169 k.c.) wymóg wydania dzieła przez zbywcę i objęcie go w posiadanie przez nabywcę. Podstawową cechą praw własności intelektualnej jest bowiem to, że nie istnieje możliwość sprawowania faktycznego władztwa nad przedmiotem tego prawa. W związku z czym nieuprawniony zbywca może przenieść na nabywcę jedynie posiadanie jednego z egzemplarzy utworu, który wszedł w jego posiadanie bez wiedzy i zgody faktycznego uprawnionego. Przeniesienie posiadania jednego egzemplarza utworu stanowi zatem zbyt wąską podstawę do przyjęcia dobrej wiary po stronie osoby trzeciej.

W niemieckim systemie prawnym powyższe zagadnienie przedstawia się w sposób jeszcze bardziej złożony. Na tle norm niemieckiego kodeksu postępowania-

nia cywilnego³⁴ (a konkretnie jego § 817) przyjmuje się, że nabycie prawa własności rzeczy ruchomej następuje w wyniku jej wydania nabywcy wyłonionemu w toku postępowania egzekucyjnego (na rzecz którego nastąpiło przybicie). Ten ostatni podmiot nabywa prawo własności rzeczy bez względu na to, czy przysługiwało ono dłużnikowi. Znaczenia nie ma także dobra wiara nabywcy. Zdaniem orzecznictwa i doktryny wynika to z faktu, że zbycie rzeczy przez komornika jest aktem władzy (niem. *Hoheitsakt*), a nie czynnością prawną³⁵. Stanowisko niemieckiej judykatury i piśmiennictwa należy zatem rozumieć w ten sposób, że do uzyskania praw w toku egzekucji (jako mającemu charakter publiczno-, a nie prywatnoprawny) nie znajdują zastosowania zasady ograniczające nabycie od nieuprawnionego do osób działających w dobrej wierze. Należy jednak zwrócić uwagę, że ustawodawca niemiecki wprowadził odrębne zasady dla egzekucji z praw autorskich. Stosownie do norm § 112–119 niemieckiej ustawy o prawie autorskim prowadzenie egzekucji z praw autorskich wymaga zgody twórcy lub jego następcy prawnego pod tytułem ogólnym i spełnienia dalszych wymogów. Wykreowanie tych szczególnych zasad jest uwarunkowane istnieniem osobistej więzi między twórcą a jego dziełem³⁶. Odnosi się to także do egzekucji z praw do korzystania z utworu (*Nutzungsrechten*) prowadzonych przeciwko osobom trzecim uprawnionym do używania dzieła³⁷. Istnienie wymogu zgody twórcy (jak należy rozumieć rzeczywistego autora) na przeprowadzenie egzekucji należy uznać za element, który istotnie ogranicza w praktyce możliwość wystąpienia sytuacji, w której przedmiotem egzekucji będą prawa nieprzysługujące dłużnikowi. W odniesieniu do postępowania upadłościowego w niemieckiej doktrynie prawniczej przyjmuje się, że prawa autorskie nie mogą być składnikiem masy upadłości. Opisane wyżej prawa do korzystania (z których — co wynika z powyższych uwag — egzekucja jest dopuszczalna w wyjątkowych przypadkach) mogą wejść do masy upadłości jedynie za zgodą twórcy lub jego następcy prawnego pod tytułem ogólnym³⁸. Podsumowując ten fragment, niemiecka regulacja dotycząca prowadzenia postępowania egzekucyjnego lub upadłościowego z praw autorskich, ze względu na jej specyficzny charakter, nie wydaje się pomocna dla rozstrzygnięcia omawianego problemu.

Rozstrzygając opisane powyżej wątpliwości, a jednocześnie próbując udzielić odpowiedzi na przedstawiony we wprowadzeniu do niniejszego opracowania główny problem badawczy, należy stwierdzić, że nabycie praw autorskich majątkowych w wyniku postępowania egzekucyjnego następuje także wówczas, gdy prawa te

³⁴ Gesetz aus 12.09.1950 Zivilprozessordnung.

³⁵ K. Stöber: *Kommentar zu § 817 ZPO (w:) Zivilprozessordnung mit FamFG (§§ 1–185, 200–270, 433–484) und Gerichtsverfassungsgesetz, den Einführungsgesetzen, mit Internationalem Zivilprozessrecht, EU-Verordnungen, Kostenanmerkungen. Kommentar*, Hrsg. R. Zöller, Köln 2016, s. 1913, wraz z cytowanym tam orzecznictwem.

³⁶ M. Kefferpütz: *Kommentar zu § 112–118 UrHG (w:) Praxiskommentar zum Urheberrecht*, Hrsg. A. Wandtke, W. Bullinger, München 2002, s. 1222.

³⁷ M. Kefferpütz: *Praxiskommentar...*, *op. cit.*, s. 1213.

³⁸ *Ibidem*, s. 1218 i 1219.

faktycznie nie przysługiwały dłużnikowi egzekwowanemu i to bez względu na to, czy nabywca działał w dobrej wierze. Pogląd ten jest aktualny także w odniesieniu do postępowania upadłościowego (ze względu na treść art. 313 ust. 1 pr. upad.), choć w tym zakresie należy opatrzyć go istotnym (opisanym niżej) zastrzeżeniem.

O trafności udzielonej powyżej odpowiedzi na główny problem badawczy przesadzają następujące argumenty.

Po pierwsze, literalne brzmienie art. 879 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 313 ust. 1 pr. upad. Artykuł 879 k.p.c. stanowi jednoznacznie, że przeciwko nabywcy nie można podnosić zarzutów co do ważności nabycia. Wynika z niego zatem, że nikt (żaden podmiot) nie może podważać ważności nabycia w toku postępowania egzekucyjnego (upadłościowego). Możliwość podnoszenia zarzutów względem nabycia pozbawiony został zatem zarówno dłużnik egzekwowany (upadły), jak i podmioty trzecie, których prawa mogłyby ulec naruszeniu w toku postępowania egzekucyjnego (upadłościowego), a więc także twórca utworu w rozumieniu prawa autorskiego. Norma ta nie precyzuje w żaden sposób kategorii zarzutów, których formułowanie jest wykluczone. *Lege non distinguende* wykluczenie to rozciąga się na wszelkie zarzuty, także ten wynikający z faktu uczynienia przedmiotem postępowania egzekucyjnego (upadłościowego) dobra majątkowego, które nie należało do dłużnika (upadłego). Argument ten można wzmocnić stwierdzeniem, że art. 879 zd. 2 k.p.c. *expressis verbis* pozbawia nabywcę roszczeń z tytułu rękojmi, nie różniąc tu rękojmi za wady fizyczne i prawne. Ta ostatnia stanowi zaś odpowiedzialność za to, że rzecz (prawo) zbywana nie przysługuje zbywcy lub jest obciążona prawami osób trzecich. Wyłączenie możliwości kierowania przez nabywcę roszczeń z tytułu rękojmi za wady prawne można uznać za logiczną konsekwencję decyzji ustawodawcy, że nabywca w wyniku egzekucji w każdym przypadku uzyskuje określoną rzecz lub prawo. Innymi słowy, norma art. 879 k.p.c. (w przypadku postępowania upadłościowego powoływanego w związku z art. 313 ust. 1 pr. upad.) ma bardzo szeroki zakres zastosowania i można ją ująć jako „zakaz skierowany do każdego, podnoszenia wszelkich zarzutów dotyczących ważności nabycia w wyniku egzekucji (upadłości)”. Powyższa norma stanowi uzupełnienie systemu norm regulujących zasady nabywania praw autorskich majątkowych przewidzianych przez prawo autorskie (por. przede wszystkim art. 41 ust. 1, ale także art. 42, art. 12 pr. aut.) i kodeks cywilny (por. powołane już wcześniej normy art. 83 § 2, art. 1028 k.c.). Wymienione przepisy przewidują bowiem nabycie praw autorskich na podstawie czynności prawnej (art. 41 ust. 1 pkt 1 pr. aut.), dziedziczenia (art. 41 ust. 1 pkt 2 pr. aut.), ustawy (art. 42, art. 12 pr. aut.), czynności prawnej oraz ustawy (83 § 2, art. 1028 k.c.). Artykuł 879 k.p.c. (w odniesieniu do prawa upadłościowego w związku z art. 313 ust. 1 pr. upad.) przewiduje w pewnym sensie dodatkową, nieznaną powyższym przepisom podstawę nabycia praw autorskich majątkowych w postaci nabycia w wyniku postępowania egzekucyjnego bądź upadłościowego na podstawie czynności (orzeczenia) komornika lub czynności

syndyka. Są to niezależne od siebie podstawy nabycia; norm regulujących obrót prawami autorskimi przewidzianych przez prawo autorskie nie stosuje się do nabycia w wyniku egzekucji lub postępowania upadłościowego.

Przesądającego znaczenia nie ma tu wypracowany w doktrynie prawniczej podział na nabycie pierwotne i pochodne oraz zakwalifikowanie instytucji uregulowanej w art. 879 k.p.c. (w odniesieniu do postępowania upadłościowego stosowanego na podstawie art. 313 pr. upad.) jako nabycia pierwotnego, zaś wyłomów od zasady *nemo plus iuris* jako nabycia pochodnego. Opiszana wyżej klasyfikacja ma charakter pomocniczy i ma na celu uporządkowanie pewnych zagadnień. Kluczowe znaczenie ma jednak decyzja ustawodawcy, której jednoznacznym przejawem są art. 879 k.p.c. oraz art. 313 ust. 1 pr. upad., zaś argument bazujący na pierwotnym charakterze nabycia rzeczy w wyniku postępowania egzekucyjnego (upadłościowego) jest pomocniczy.

Po drugie, zarówno kodeks postępowania cywilnego, jak i prawo upadłościowe przewidują instytucje chroniące interesy podmiotów trzecich, których dobra majątkowe zostały objęte zakresem postępowania egzekucyjnego (bądź uwzględnione w składzie masy upadłości). W postępowaniu egzekucyjnym jest to powództwo ekscydencyjne (art. 841 k.p.c.). W postępowaniu upadłościowym kluczowe znaczenie z punktu widzenia interesów osób trzecich ma spis inwentarza sporządzany przez syndyka na podstawie art. 69 ust. 1 pr. upad., obejmujący te składniki majątku upadłego, które mają następnie zostać zbyte w wyniku omawianego postępowania. Spis ten podlega upublicznieniu, co stwarza dla działającego z zachowaniem należytej staranności rzeczywistego uprawnionego z tytułu praw autorskich bezpodstawnie uznanych przez syndyka za składnik masy upadłości możliwość złożenia wniosku o wyłączenie tych uprawnień z masy upadłości na podstawie art. 73 pr. upad., a ewentualnie także wytoczenia powództwa o wyłączenie z masy na podstawie art. 74 pr. upad. Jeśli doszło już do zbycia praw przez syndyka, rzeczywistemu uprawnionemu przysługuje roszczenie o wydanie świadczenia wzajemnego uzyskanego za zbyte prawa autorskie majątkowe na podstawie art. 71 ust. 2 pr. upad. i powództwo odszkodowawcze o zapłatę kwoty odpowiadającej różnicy między wysokością świadczenia wzajemnego a faktyczną wartością zbytych praw autorskich majątkowych. Instrumenty te w bardzo wielu przypadkach są niedoskonałe i w praktyce mogą nie chronić interesów ekonomicznych osób trzecich. W szczególności wzmiankowane roszczenie z art. 71 pr. upad. nawet jeśli w warunkach konkretnego stanu faktycznego zostanie uznane przez syndyka masy upadłości za zasadne, może nie zostać faktycznie zaspokojone ze względu na to, że środki uzyskane w wyniku spieniężenia masy upadłości okażą się zbyt skromne, aby zaspokoić wszystkich wierzycieli, w tym uprawnionego z tytułu praw autorskich, który stracił swoje prawo w wyniku sprzedaży jego prawa przez syndyka. Faktyczna skuteczność danej normy w zakresie ochrony praw osób „pokrzywdzonych” w wyniku zbycia prawa nie może mieć jednak znaczenia przesądającego dla wykładni art. 879 k.p.c. (w zw. z art. 313 ust. 1 pr. upad.).

Po trzecie, należy odwołać się do argumentów natury funkcjonalnej i gospodarczej. Dla prawidłowego funkcjonowania gospodarki konieczne jest sprawne działanie systemu egzekucji roszczeń i rozwiązywanie problemów dotyczących dłużników niewypłacalnych. Aby instytucje te funkcjonowały właściwie, powinien istnieć mechanizm, który zapewnia efektywne zbywanie składników majątku egzekwowanych dłużników i upadłych. W tym zakresie niezbędne jest zaś zaufanie jednostek, a konkretnie ich wiara w to, że jeśli uzyskują dane prawo (w uproszczeniu) od komornika lub syndyka, czyli podmiotów działających w ramach państwowego systemu egzekucji roszczeń, to prawo to uzyskują skutecznie i (kolokwialnie rzecz ujmując) nikt ich go nie pozbawi. Rozpowszechnienie wśród uczestników obrotu prawnego obaw, że nabycie prawa od komornika lub syndyka może zostać podważone przez faktycznego uprawnionego z tytułu praw autorskich, może negatywnie oddziaływać na ich zainteresowanie udziałem w tego rodzaju procedurach. Tym samym może dojść do zmniejszenia skuteczności działania postępowań mających na celu przymusową realizację świadczeń na rzecz wierzycieli. Innymi słowy, art. 879 k.p.c. (w postępowaniu upadłościowym w związku z art. 313 ust. 1 pr. upad.) ma służyć ochronie zaufania uczestników obrotu do ważności i skuteczności czynności komornika sądowego lub syndyka podejmowanych w ramach odpowiednich postępowań.

Po czwarte, należy odnieść się do poruszanego już wcześniej problemu niestnienia mechanizmu (takiego jak publiczny rejestr utworów i uprawnionych), który ogranicza ryzyko utraty przez uprawnionego praw autorskich w wyniku działania osoby nieuprawnionej. Substytutem takiego rejestru może być prowadzenie postępowania egzekucyjnego lub upadłościowego przez podmioty profesjonalne (komorników sądowych i syndyków) działające pod nadzorem sądów. Zasady należytej staranności zawodowej nakładają bowiem na te podmioty obowiązek podjęcia odpowiednich działań mających na celu weryfikację zasadności podjęcia czynności egzekucyjnych lub składu masy upadłości z punktu widzenia przysługiwania dłużnikowi lub upadłemu praw do określonego utworu.

Powyższy pogląd znajduje pełne zastosowanie w odniesieniu do postępowania egzekucyjnego, zaś w odniesieniu do postępowania upadłościowego należy opatrzyć go następującym zastrzeżeniem. Prawo upadłościowe przewiduje w art. 321 pr. upad. specyficzne (odmienne niż to uregulowane w kodeksie postępowania cywilnego) rozwiązanie, zgodnie z którym syndyk zawiera z nabywcą wyłonionym na przykład w toku licytacji lub z wolnej ręki umowę sprzedaży określonego składnika majątkowego (np. praw autorskich majątkowych). Oznacza to, że do przejścia praw do określonego składnika majątkowego z upadłego na nabywcę konieczne jest wystąpienie dwóch elementów: (1) wyłonienie nabywcy w jeden ze sposobów przewidziany przez przepisy kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji z ruchomości oraz (2) zawarcie umowy sprzedaży między syndykiem i nabywcą. Te dwa etapy nabycia należy traktować osobno. O ile w odniesieniu do pierwszego z nich nabyw-

ca jest chroniony przed skutkami ewentualnych uchybień przepisom przez omówiony wyżej szeroko art. 879 k.p.c. w zw. z art. 313 ust. 1 pr. upad., o tyle w literaturze prawniczej przyjmuje się, że możliwe jest wytoczenie powództwa o ustalenie nieważności tej drugiej czynności (sprzedaży) na podstawie art. 58 k.c. w zw. z art. 189 k.p.c.³⁹ (np. w przypadku niedochowania formy wymaganej przez przepis szczególny). Przysługiwania upadłemu praw autorskich majątkowych nie można uznać za wymóg ważności umowy sprzedaży zawieranej między syndykiem a nabywcą. Okoliczność, czy określone prawo wchodziło w skład masy upadłości i w związku z tym, czy mogło zostać zbyte przez syndyka, należy uznać za podstawowy element procedury sprzedaży ze skutkiem egzekucyjnym, o którym stanowi art. 313 ust. 1 pr. upad., którego zgodnie z art. 879 k.p.c. nie można podważać. Nie oznacza to jednak, że fakt bezpodstawnego zaliczenia przez syndyka praw do określonego utworu do masy upadłości pozostaje zupełnie bez znaczenia dla ważności opisanej wyżej umowy. W wyjątkowych okolicznościach, w których zarówno syndyk, jak i nabywca mają świadomość, że określone prawa autorskie będące przedmiotem transakcji nie przysługiwały faktycznie upadłemu, a mimo to dokonują sprzedaży z zamiarem wejścia tych praw do majątku nabywcy, można bronić tezy, iż doszło do popełnienia przestępstwa z art. 284 § 1 k.k. W tego typu wyjątkowych okolicznościach umowa sprzedaży stanowiąca czyn zabroniony byłaby nieważna na podstawie art. 58 § 1 k.c. (choć najprawdopodobniej w praktyce ustalenie jej nieważności musiałoby być poprzedzone wyrokiem karnym skazującym za powyższe przestępstwo). To zagadnienie zostało w tym miejscu jedynie wzmiankowane i powinno zostać rozwinięte w odrębnym opracowaniu.

Powyższe konstatacje nie kończą wszelkich wątpliwości, lecz otwierają wiele następnych. Ze względu na ograniczony zakres niniejszego opracowania zostaną one poniżej jedynie zasygnalizowane.

Po pierwsze, jaki jest zakres praw autorskich majątkowych nabywanych w toku postępowania upadłościowego? Artykuł 41 ust. 2 pr. aut. przewiduje zasadę, że umowa przenosząca prawa autorskie majątkowe rozciąga się wyłącznie na pola eksploatacji wyraźnie w niej wymienione. Ze względu na inną niż czynność prawna podstawę nabycia praw autorskich w wyniku postępowania egzekucyjnego (upadłościowego) powyższy przepis nie powinien znajdować zastosowania w odniesieniu do tych postępowań. Oznacza to, że o zakresie nabycia praw autorskich przez nabywcę w wyniku tych postępowań rozstrzyga treść dokumentu, który stanowi następnie podstawę dokonania sprzedaży (to jest np. obwieszczeniu o licytacji, o którym stanowi art. 867 § 1¹ k.p.c., zaś w postępowaniu upadłościowym umowa zawierana przez syndyka z nabywcą praw autorskich). W związku z tym wskazane jest, aby komornicy sądowi lub syndycy, formułując tego rodzaju doku-

³⁹ R. Adamus: *Prawo...*, *op. cit.*, nb 9 w komentarzu do art. 321 pr. upad.; S. Gurgul: *Przedsiębiorstwo i zorganizowana część przedsiębiorstwa w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym (prowadzenie, dzierżawa, sprzedaż)* — cz. III, *Monitor Prawniczy* 2020, nr 3, s. 148.

menty, dochowali należytej staranności w zakresie precyzyjnego opisu zakresu praw autorskich majątkowych będących przedmiotem sprzedaży.

Po drugie, czy nabycie praw autorskich majątkowych w wyniku postępowania egzekucyjnego lub upadłościowego rozciąga się także na prawo zezwalania na wykonywanie prawa autorskiego zależnego? Przedstawione wcześniej rozważania prowadzą do wniosku, że o tym, czy osoba nabywająca prawa autorskie w wyniku postępowania egzekucyjnego lub upadłościowego uzyskuje także wymienione uprawnienie, rozstrzyga treść dokumentu, który stanowi następnie podstawę dokonania sprzedaży. Brak uwzględnienia tego prawa przez komornika lub syndyka w powyższym dokumencie powoduje, że nabywca nie uzyskuje wymienionego prawa i to także wówczas, gdy w wyniku egzekucji lub upadłości nabył prawa autorskie majątkowe w zakresie szerokiego katalogu pól eksploatacji. Wynika to z faktu, że prawa do wykonywania praw autorskich zależnych to odrębna kategoria uprawnień, której nabycia przez określony podmiot nie można domniemywać⁴⁰.

5. PODSUMOWANIE

Przedstawione w poszczególnych punktach niniejszego artykułu rozważania pozwoliły na udzielenie następujących odpowiedzi na postawione we wprowadzeniu pomocnicze pytania badawcze.

Odpowiadając na pierwsze z tych pytań, należy stwierdzić, że ustawa o prawach autorskich i prawach pokrewnych nie przewiduje wyjątków od zasady *nemo plus iuris*, wyłomy od niej wynikają z norm bardziej ogólnych, które znajdują zastosowanie do praw autorskich (art. 83 § 2, art. 1028 k.c.). Wniosek ten znajduje niebudzące wątpliwości uzasadnienie zarówno w treści przepisów prawa autorskiego, jak i w wykładni celowościowej.

Odnosząc się do drugiego z pomocniczych pytań badawczych, należy stwierdzić, że kategorię brzmienia art. 879 k.p.c., którego treść jest stosowana do postępowania upadłościowego na mocy art. 313 ust. 1 pr. upad., prowadzi do wniosku, że nabycie praw na mocy wymienionych norm ma charakter pierwotny. W omówionym w niniejszym opracowaniu orzecznictwie sądowym oraz doktrynie prawniczej nie ma jednak zgody co do tego, czy ochrona wynikająca z art. 879 k.p.c. w zw. z art. 313 pr. upad. przysługuje także nabywcy działającemu w złej wierze. Za trafny należy uznać pogląd, zgodnie z którym art. 879 k.p.c. stanowi wyczerpującą regulację skutków nabycia rzeczy lub praw w toku postępowania egzekucyjnego i w związku z tym niedopuszczalne jest odwoływanie się do norm innych aktów prawnych (takich jak kodeks cywilny czy prawo autorskie) w zakresie oceny moż-

⁴⁰ Na temat charakteru prawa do zezwolenia na wykonywanie praw autorskich zależnych zob. m.in. T. Targosz: *Komentarz do art. 46 pr. aut. (w:) Prawo autorskie. Komentarz*, pod red. D. Flisaka, Warszawa 2015, s. 691.

liwości nabycia w wyniku postępowania egzekucyjnego rzeczy lub praw, które faktycznie nie przysługiwały dłużnikowi.

Odpowiadając na trzecie z postawionych pytań badawczych, należy stwierdzić, że art. 879 k.p.c. (w odniesieniu do prawa upadłościowego powoływany w zw. z art. 313 ust. 1 pr. upad.) stanowi dodatkową (występującą obok podstaw uregulowanych w prawie autorskim i kodeksie cywilnym) podstawę nabycia praw autorskich majątkowych. Nabycie to następuje na podstawie orzeczenia komornika sądowego lub czynności syndyka masy upadłości. Do tego rodzaju przejścia praw nie znajduje zastosowania ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. W związku z tym nie ma znaczenia fakt, że ostatnia z wymienionych regulacji nie zna wyłomów od zasady *nemo plus iuris*.

Całość rozważań przedstawionych powyżej prowadzi do następującej odpowiedzi na główny problem badawczy niniejszego opracowania. Osoba zawierająca z syndykiem masy upadłości, po zachowaniu procedury przewidzianej przez prawo upadłościowe (w szczególności: organizacja przetargu lub sprzedaż z tzw. wolnej ręki), umowę przenoszącą prawa autorskie majątkowe nabywa skutecznie te prawa, nawet jeśli nie wchodziły one w skład masy upadłości (nie przysługiwały one upadłemu). Zła wiara nabywcy co do zasady nie ma w tym przypadku znaczenia, ze względu na to, że do powyższej sytuacji nie znajdują zastosowania przepisy kodeksu cywilnego o nabyciu rzeczy ruchomych od nieuprawnionego (art. 169 k.c.). Ze względu na to, że do zbycia praw autorskich majątkowych przez syndyka dochodzi na podstawie umowy, do której powinny znaleźć zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego, w wyjątkowych przypadkach umowa taka może zostać uznana za nieważną (co wyklucza nabycie praw autorskich przez drugą stronę kontraktu). Nieważność ta nie wynika jednak z tego, że prawa będące przedmiotem umowy nie przysługiwały upadłemu ani ze złej wiary nabywcy, może zaś potencjalnie być skutkiem popełnienia przez strony tego kontraktu czynu zabronionego (gdy np. wystąpi zмова między syndykiem a nabywcą). Powyższy rezultat wykładni jest uzasadniony zarówno z punktu widzenia literalnego, jak i funkcjonalnego, uwzględnia także racje natury ekonomicznej.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczuk A.: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. II, Art. 478–1217, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2022.
- Dreier T., Schulze R.: *Urheberrechtsgesetz, Urheberrecht. Urheberrechts-Diensteanbieter-Gesetz. Verwertungsgesellschaftengesetz. Nebennurheberrecht, Kunsturhebergesetz. Kommentar*, München 2022.
- Giesen B.: *Zasada nemo plus iuris in alium transferre potest a dobra wiara nabywcy autorskich praw majątkowych*, *Studia Iuridica* 2021, t. 89.

- Gil I. (w:) *System postępowania cywilnego*, t. 8, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021.
- Gniewek E. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 3, *Prawo rzeczowe*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2020.
- Górniak K.: *Nabywanie własności rzeczy ruchomej w dobrej wierze*, Warszawa 2021.
- Gurgul S.: *Przedsiębiorstwo i zorganizowana część przedsiębiorstwa w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym (prowadzenie, dzierżawa, sprzedaż) — cz. III*, *Monitor Prawniczy* 2020, nr 3.
- Janda P.: *Ochrona osób trzecich w postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego przedsiębiorcy*, Warszawa 2011.
- Kefferpütz M. (w:) *Praxiskommentar zum Urheberrecht*, Hrsg. A. Wandtke, W. Bullinger, München 2002.
- Niewęglowski A. (w:) *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, pod red. P. Żelechowskiego, Warszawa 2022.
- Nizankowska-Horodecka A. (w:) *Ustawy autorskie. Komentarze*, t. I, pod red. R. Markiewicza, Warszawa 2021.
- Ohly A. (w:) *Urheberrecht. Kommentar*, Hrsg. U. Loewenheim, M. Leistner, A. Ohly, München 2017.
- Olczak-Dąbrowska D.: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 459–1217*, t. II, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023.
- Pietrkowski H.: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. V, *Postępowanie egzekucyjne*, pod red. T. Ercińskiego, wyd. V, Warszawa 2016.
- Pyziak-Szafnicka M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012.
- Schack H.: *Urheber- und Urhebervertragsrecht*, Tübingen 2017.
- Stöber K.: *Zivilprozessordnung mit FamFG (§§ 1–185, 200–270, 433–484) und Gerichtsverfassungsgesetz, den Einführungsgesetzen, mit Internationalem Zivilprozessrecht, EU-Verordnungen, Kostenanmerkungen. Kommentar*, Hrsg. R. Zöllner, Köln 2016.
- Targosz T.: *Komentarz do art. 46 pr. aut. (w:) Prawo autorskie. Komentarz*, pod red. D. Flisaka, Warszawa 2015.
- Walter M.: *Grundriss des österreichischen Urheber-, Urhebervertrags- und verwertungsgesellschaftenrechts*, Wien 2018.
- Walter M.: *Gutgläubiger Erwerb urheberrechtlicher Nutzungsrechte nach österreichischem Recht? (w:) Urheberrecht im Informationszeitalter: Festschrift für Wilhelm Nordemann zum 70. Geburtstag am 8*, Hrsg. U. Loewenheim, München 2004.
- Wengerek E.: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1972.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K.: *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2020.

Zawada K.: *Umowa przelewu wierzytelności*, Kraków 1990.

Zawistowski D.: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IV, *Artykuły 730–1088*, pod red. H. Doleckiego, A. Wiśniewskiego, wyd. II, Warszawa 2013.

Zimmerman P.: *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2022.

Słowa kluczowe: prawa autorskie majątkowe, nabycie od nieuprawnionego, egzekucja, upadłość, syndyk.

ADAM PAŻIK

PERMISSIBILITY OF ACQUISITION OF OWNERSHIP OF AUTHOR'S
ECONOMIC RIGHTS NOT BELONGING TO THE BANKRUPT
BY A THIRD PARTY AND THE PRINCIPLE OF NEMO PLUS IURIS

S u m m a r y

This study attempts to answer the question of whether it is possible for a third party to acquire, as a result of bankruptcy proceedings, the economic copyright in a work erroneously considered part of the bankruptcy estate. The first part of the paper deals with the principle of *nemo plus iuris...* and the exceptions to it, including those relating to economic copyright. The second part of the paper discusses the effect of the acquisition of property or rights as a result of enforcement proceedings and then as a result of bankruptcy proceedings. The third part presents the basic arguments in favor of the possibility of acquiring the rights in question as a result of the bankruptcy proceedings, even though they did not actually belong to the bankrupt, as well as the arguments against this thesis. Consideration of these arguments has led to the conclusion presented in the conclusion of the publication. The issue in question had not previously been discussed in this form in the legal doctrine.

Key words: property copyright, acquisition from an unauthorised person, enforcement, bankruptcy, trustee.